

สมาคมช่วยเพื่อน (ของตนกู้อับดุลกาเดร์)

อนันต์ วัฒนานิกส

ที่เกร็ดเกี่ยวกับตนกู้อับดุลกาเดร์ อยู่หลายเรื่อง ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (ทงอู่ปดาสา) ได้บังคมทูลทูลเกล้าฯ จากพระสภการณของ ท่าน ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ในตำแหน่งกรรมการมณฑลปัตตานี

ทันรู้เห็นเหตุการณในครั้งนั้นด้วยตนเอง มีอยู่เรื่องหนึ่งที่น่าสนใจ ได้แก่เรื่องการตั้งสมาคมช่วยเพื่อน หรือจะเรียกให้เก๋แบบอย่างที่ใช้กัน ในปัจจุบันว่า "สมาคมช่วยเพื่อน เกษตรกร" ก็เห็นจะไปกันได้ดีด้วยดี

สมาคมช่วยเพื่อนนี้ ตนกู้อับ- ดุลกาเดร์เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งขึ้น หลัง จากที่ท่านได้รับการนิรโทษกรรม ให้กลับมาอยู่เมืองปัตตานีได้แล้ว ปีที่ตั้งสมาคมนี้อยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๒ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๕ ก่อนที่จะได้

กล่าวถึงวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการของสมาคมช่วยเพื่อน ขอนำประวัติของผู้คิดจัดตั้งสมาคมมากล่าวไว้เพียงย่อ ๆ ตนก๊อับดุลกาเดร์ เป็นบุตรของพระยาวิชิตภักดี (ตนก๊อัสโลมาน) ผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี ตระกูลผู้ว่าราชการเมืองสายนี้ สืบเนื่องมาจากตนก๊อัสลาเชื้อสายพระยาบ้านชายทะเล แห่งรัฐกลันตัน ต่อมาตนก๊อัสลาวิวาทกับตนก๊อัสนิ (ปากแดง) เจ้าเมืองกลันตัน ซึ่งสมัยนั้นยังอยู่ในความปกครองของรัฐบาลไทย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เกรงว่าเหตุการณ์สู้รบเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างตนก๊อัสลา กับตนก๊อัสนิ (ปากแดง) จะลุกลามเป็นสงครามกลางเมืองขึ้น เป็นเหตุให้พวกอังกฤษที่ต้องการจะได้แหลมมลายูไว้ในความปกครองของตน จะเข้ามาแทรกแซง จึงคิดหาทางระงับเหตุการณ์เฉพาะหน้า ด้วยการแต่งตั้งให้ตนก๊อัสลามเป็นผู้ว่าราชการเมืองหนองจิก ต่อมาในปี ค.ศ.๒๓๘๘ พระยาดานี ต่วนกูยโสะ ถึงแก่กรรมลง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตนก๊อัสลามเป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี มีบุตรหลานได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานีสืบทอดกันมา จนกระทั่งถึงตนก๊อับดุลกาเดร์ คือ

๑. พระยาวิชิตภักดี ศรีสุรวังสา รัตนชาติประเทศราช (ตนก๊อัสลา)

๒. พระยาวิชิตภักดี (ตนก๊อัสมูง หรือบือซา)

๓. พระยาวิชิตภักดี (ต-

ก๊อัสหรือสโลมาน)

๔. พระยาวิชิตภักดี (ตนก๊อับดุลกาเดร์)

ในสมัยที่พระยาวิชิตภักดี (ตนก๊อับดุลกาเดร์) ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิรูปการปกครองสยามประเทศ โดยออกกฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมืองขึ้นมาบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๔๔ โดยรัฐบาลกลางเป็นผู้แต่งตั้งปลัดเมือง ยกกระบัตรเมืองและผู้ช่วยราชการเมืองเข้ามาปฏิบัติราชการคอยช่วยเหลือผู้ว่าราชการเมืองด้านการคลัง รัฐก็ส่งเจ้าพนักงานสรรพากรออกไปทำการเก็บภาษีอากรตามพิภคอัตรา ซึ่งกำหนดขึ้นตามระเบียบของกระทรวงการคลัง แทนการให้ผู้ว่าราชการเมืองเรียกเก็บภาษี และนำไปใช้สอยเองโดยพลการ ส่วนตัวผู้ว่าราชการเมืองนั้น รัฐบาลจะจ่ายเงินค่ายังชีพเป็นรายปีให้เพียงพอแก่ฐานะของผู้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการเมือง เช่นเดียวกับผู้ว่าราชการเมืองอื่น ๆ

แต่พระยาวิชิตภักดี (ตนก๊อับดุลกาเดร์) ปฏิเสธไม่ยอมปฏิบัติตามกฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมืองที่รัฐบาลเป็นผู้ตราขึ้น

สาเหตุที่ตนก๊อับดุลกาเดร์ขัดขืนพระบรมราชโองการในครั้งนั้น สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้กล่าวไว้ในหนังสือสาส์นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า ด้วยการบำรุงหัวเมืองฝ่ายตะวันตกขึ้นหลังความวุ่นวายใน พ.ศ. ๒๔๔๔ นั้นประจวบเวลาพวกอังกฤษที่เมืองสิงคโปร์ คิดอยากจะรุกแดนไทยทางแหลมมลายูแต่รัฐบาลอังกฤษที่เมืองลอนดอนไม่อนุญาติ พวกเมืองสิงคโปร์ จึงคิดอุบายหาเหตุ เพื่อให้รัฐบาลที่ลอนดอนต้องยอมตามในอุบายของพวกสิงคโปร์ในครั้งนั้น อย่างหนึ่งแต่งสายให้ไปยุยงพวกมลายูเจ้าเมืองในมณฑลปัตตานี ให้เอาใจออกห่างจากไทย พระยาดานี (อับดุลกาเดร์) หลงเชื่อจึงทำการขัดแย้งขึ้นสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงดำรัสสั่งให้จับและถอดพระยาดานี แล้วเอาตัวขึ้นไปคุมไว้ที่เมืองพิษณุโลก การหยุดหยิกในมณฑลปัตตานี ก็สงบไป” ในปี ร.ศ.๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗) ตนก๊อับดุลกาเดร์ ได้รับพระกรุณาจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ อนุญาตให้กลับไปอยู่เมืองปัตตานีได้ ด้วยให้คำมั่นสัญญาว่า “จะไม่เกี่ยวข้องกับบ้านการเมืองอย่างหนึ่งอย่างใด เป็นอันขาด”

เมื่อสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ตนก๊อับดุลกาเดร์ก็ได้ทำหนังสือขึ้น

กราบบังคมทูลขอ พระราชทานเงิน ค่ายังชีพ แม้ว่าข้าราชการผู้รับผิดชอบ ในการปกครองมณฑลปัตตานี ขณะนั้นจะได้บันทึกเสนอความเห็น ควรให้ระงับการพิจารณาจ่ายเงิน ค่ายังชีพแก่ตนอุบลกุลกาเดร์ไว้ แต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลธรทิตมหาราช กรมหลวง ลพบุรีราเมศวร์ ทรงมีความเห็น แย้งว่า "เราจะขัดก็ไม่สมควร เพราะพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเมตตา ทั่ว ๆ ไป" ในที่สุดตนอุบลกุลกาเดร์ ก็ได้รับพระราชทานเงินค่ายังชีพ เป็นเงินเดือนละ ๓๐๐ บาท โดยมีเงื่อนไขว่าหากตนอุบลกุลกาเดร์ ไม่อยู่ในมณฑลปัตตานี ให้ตัดเงิน ค่ายังชีพเป็นรายวัน ตามจำนวน วันที่ตัวไม่อยู่กล่าวกันว่าเงินค่ายังชีพที่ตนอุบลกุลกาเดร์ไม่เคยได้รับ เลย แต่ได้มอบนั้นทะเลให้เพื่อนของ ท่าน คือ หลวงบำรุงศักดิ์ (ขุนทรง อิงกุล) เป็นผู้รับแทน หลังจากนั้นไม่นานตนอุบลกุลกาเดร์ ก็ได้อพยพครอบครัวไปพำนักอยู่ที่รัฐ กลันตัน จนกระทั่งถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. ๒๔๗๖

วัตถุประสงค์ของสมาคมช่วย เพื่อน ที่ตนอุบลกุลกาเดร์คิดขึ้นนี้ ก็เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อน สมาชิกในการป้องกันและติดตาม โศกโรหิตหาย เนื่องจากถูกขโมย ลักพาไปคืนแก่เจ้าของ

คุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ามา เป็นสมาชิกสมาคมช่วยเพื่อนประ- การแรก จะต้องเป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาตั้งอยู่ในท้องที่เมืองตานี สอง

ต้องมีโคกระบือเป็นของตนเอง และ มีความประสงค์จะให้สมาคมช่วย ค้ำครองโคกระบือให้ สามสมาชิก สมาคมต้องเสียค่าบำรุงสมาคมเป็น รายเดือน เดือนละ ๑ บาท หรือ ปีละ ๑๒ บาท สี่สมาชิกมีหน้าที่ รับผิดชอบในการติดตามโคกระบือ ที่ขโมยนำเข้ามาในเขตตำบลของตน คืนแก่เจ้าของ

คณะกรรมการและวิธีดำเนินการ ของสมาคม ประกอบด้วยตัว นายกลสมาคม ซึ่งมีตนอุบลกุลกาเดร์ เป็นประธานและคณะกรรมการ ประจำตำบล หมู่บ้าน ซึ่งคัดเลือก มาจากสมาชิกในท้องที่นั้น เป็น กรรมการตำบลละ ๑ คน มีหน้าที่ คอยสอดส่องดูแลช่วยเหลือเพื่อน สมาชิก เมื่อเกิดมีขโมยลักเอา โศกโรหิตของสมาชิก

วิธีดำเนินการเมื่อผู้แทน สมาคมช่วยเพื่อนประจำตำบลหรือ หมู่บ้าน ได้รับการแจ้งโคกระบือ

หาย จากสมาชิกในท้องที่ของตน ให้ผู้แทนสมาคมนำรวบรวมสมาชิก ช่วยเพื่อนที่สังกัดตำบล หรือหมู่บ้าน นั้นออกติดตามแกะรอยโคกระบือให้ รู้ว่า โศกโรหิตถูกโจรผู้ร้ายลักพาไปยังตำบลใด หากทราบว่ามี โศกโรหิตถูกโจรนำเข้าไปในเขต ตำบล ก. ผู้แทนสมาคมฯ ก็แจ้ง ให้ผู้แทนสมาคมที่ประจำอยู่ตำบล ก. ทราบเพื่อนำสมาชิกในตำบล นั้นออกติดตามค้นหา หากไม่พบก็ ให้รีบทำการสืบสวนหาร่องรอย ทำการติดตามโคกระบือไปยังตำบล ข. แล้วก็นำมอบภาระหน้าที่ให้แก่ ผู้แทนสมาคมฯ ในตำบล ข. ออก ติดตามโคกระบือไปยังตำบล ค. ง. ตามลำดับ จนกระทั่งพบแล้วนำ โศกโรหิตคืนแก่เจ้าของ หากโคกระบือ ถูกขโมยฆ่า หรือหลบหนีไปยังเมือง อื่นไม่สามารถนำกลับคืนแก่เจ้าของ ได้ สมาคมก็ต้องพิจารณาจ่ายเงินค่าโคกระบือให้แก่เจ้าของทันที

เหตุผลในการจัดตั้งสมาคมช่วยเพื่อนเกษตรกร เนื่องมาจากอาชีพของชาวเมืองตานีสสมัยนั้นยึดเอาการทำนาเป็นหลัก ต้องอาศัยแรงงานจากโคกระบือไถ-คราด และหลังจากปักดำข้าวแล้วชาวนา ก็จะขายโคกระบือให้แก่พ่อค้า บ้างก็รับจ้างจูงโคกระบือไปขายแก่ชาวเมืองเกดดาห์ พร้อมกับขายแรงงานเพื่อรับจ้างเกี่ยวข้าวให้แก่ชาวเมืองเกดดาห์ไปด้วย โคกระบือจึงเป็นหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครอบครัวของชาวนา ปีใดนาล่มแล้วควายล้มตายหลายปีติดกัน ก็มักเกิดวิกฤตการณ์ข้าวขาดมาก แพงทำให้บ้านเมืองระส่ำระสาย ดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแคว้นไทรบุรี เมื่อปี พ.ศ.๒๓๗๔ โดยตงกูเด็น และพรรคพวก เข้ามายุยงชาวเมืองไทรบุรีให้ลุกขึ้นก่อการขบถ และแล้วเหตุการณ์ครั้งนี้ได้เกี่ยวโยงมาสู่เมืองปัตตานี โดยพระยาดานี-

ต่วนสุหลงร่วมกับเจ้าเมืองหนองจิก ต่วนกะจิใช้จังหวะเวลาในการช่วยวิกฤตการณ์ดังกล่าว ทำการขบถขึ้นอีก เป็นเหตุให้ราษฎรพลอยได้รับภัยพิบัติจากสงครามเพิ่มขึ้นอีกด้วย จากความคิดก่อตั้งสมาคมช่วยเพื่อน ทำให้สามารถมองเห็นสภาพของสังคมชนบทในเมืองปัตตานีสสมัยนั้น ว่าชาวนายังขาดความอบอุ่น การคุ้มครองความปลอดภัยจากกลุ่มโจรอยู่ไม่น้อย ทั้งนี้อาจจะเกิดจากค่านิยมของผู้คนในท้องถิ่นนั้นก็ได้ ดังที่เจ้าคุณ รัชฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เจ้าเมืองตรัง เล่าถึงขนบธรรมเนียมประเพณีชาวเมืองตรัง ถวายแต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ว่า "ธรรมเนียมชาวเมืองตรัง คนหนุ่มต้องฝึกขโมยวัว ควายให้เป็น มิฉะนั้นพ่อตาแม่ยายก็จะไม่ยอมยกลูกสาวให้" ปัจจุบันแม้ค่านิยมดังกล่าวได้เลือนหายไปแล้ว

แต่วัว ควายชาวบ้านก็ยังมีวางถูกมือลี้กลับมาจูงเอาไปต่อหน้าต่อตา เสียมากต่อมาก

ด้วยเหตุนี้กระมัง สมาคมช่วยเพื่อนของตนกู้อับดุลกาเดรีจึงได้กำเนิดขึ้น และเจริญเติบโตรวดเร็ว เป็นผลดีต่อเกษตรกร จนกระทั่งหลวงณรงค์วิงศา (ล้วนพิศาลบุตร) ข้าหลวงมหาดไทยได้นำเรื่องราวของสมาคมเข้าสู่ที่ประชุมผู้ว่าราชการจังหวัด ประจํามณฑลปัตตานี ชมเชยว่า "ดีมีประโยชน์" จากการสนับสนุนของทางราชการ ทำให้สมาคมช่วยเพื่อนสามารถเพิ่มพูนจำนวนสมาชิกในตำบล หมู่บ้านและอำเภอท้องที่ใกล้เคียงอย่างรวดเร็ว ทำให้กิจการของสมาคมก้าวหน้าเป็นปึกแผ่นมั่นคง จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.๒๔๖๕ นายเปาะจิกา สมาชิกระดับผู้นำของสมาคม ซึ่งประจำอยู่ที่อำเภอระแงะ (มายอ) เกิดวิวาทกับเจ้าพนักงานท้องถิ่น นายเปาะจิกา ได้ใช้อาวุธปืนยิงสับตำรวจโทหญิง จนถึงแก่ความตาย

หนังสือพิมพ์ในประเทศไทยเสนอข่าวออกไปว่า เปาะจิกา เป็นขบถ สมเด็จพระราชาฯ ทรงเสด็จไปบัญชาการปราบ เป็นเหตุให้หนังสือพิมพ์ที่ออกในสิงคโปร์โจมตีรัฐบาลไทยว่า ใช้ทหารทำการปราบผู้ร้าย รัฐบาลไทยต้องแถลงข่าว ชี้แจงข้อกล่าวหาของหนังสือพิมพ์สิงคโปร์ บินั่งว่า "ทหารที่ติดตามสมเด็จพระราชาฯ ไปบัญชาการปราบผู้ร้ายนั้นเป็นเพียงหน่วยทหารรักษาวัง ที่คอยถวายความอารักขา

(อ่านต่อหน้า 89)

